

مجموعه علوم دیپلماتیک

دیپلماسی شهری

دکتر محمد رضا دهشیری

مصطفی خراسانی

دانشکده روابط بین الملل وزارت امور خارجه

تهران - ۱۳۹۷

فهرست نویسی پیش از انتشار

سرشناسه: دهشیری، محمدرضا، ۱۳۴۳-
عنوان و نام پدیدآور: دیپلماسی شهری/ محمدرضا دهشیری، مصطفی خرمی، [به سفارش] مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی، دانشکده روابط بین‌الملل
[وزارت امور خارجه]
مشخصات نشر: تهران: وزارت امور خارجه، اداره چاپ و انتشارات، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری: ۲۵۲ ص.
فروست: (مجموعه علوم دیپلماتیک).
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۶۱-۸۶۳-۶
بها: ۵۵۰۰۰ ریال،
وضعیت فهرست نویسی: فیا.
یادداشت: کتابنامه
موضوع: شهرها - شهرها - جنبه‌های سیاسی
موضوع: دیپلماسی
موضوع: جهانی شدن
شناسه افزوده: خرمی، مصطفی، ۱۳۶۷-
شناسه افزوده: ایران. وزارت امور خارجه. مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی، دانشکده روابط بین‌الملل.
شناسه افزوده: ایران. وزارت امور خارجه. چاپ و انتشارات.
رده بندی کنگره: ۹۱۳۹۷ د ۹۸۷/د ۱۰۳۶۱/۱۰
رده بندی دیویی: ۳۰۶/۷۶
شماره کتابشناسی ملی: ۵۲۳۲۶۱۸

(مجموعه علوم دیپلماتیک)

دیپلماسی شهری

تألیف: دکتر محمدرضا دهشیری (عضو هیئت علمی دانشکده روابط بین‌الملل، وزارت امور خارجه)، مصطفی خرمی
چاپ اول: ۱۳۹۷
شمارگان: ۵۰۰ نسخه
ویراستار ادبی: عاطفه قدرتی
صفحه‌آرایی: سحر حسینی صنعتی

صفحه‌آرایی، طراحی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی:

اداره چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه

دفتر مرکزی: تهران، خیابان شهید باهنر (نیاوران)، خیابان شهید آقایی، چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه
تلفن: ۲۲۲۹۷۰۲۹، شماره: ۲۲۸۲۳۵۶۵
فروشگاه شماره ۱: تهران، خیابان شهید باهنر (نیاوران)، خیابان شهید آقایی
تلفن: ۲۲۸۰۲۶۶۲
فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، ساختمان ناشران، طبقه همکف پلاک ۱۶/۲۲
تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۹۰۳۱۵، تلفن فاکس: ۰۲۱-۶۶۹۵۲۲۹۰، تلفن همراه: ۰۹۳۵۹۳۰۴۳۷۱

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱
فصل نخست - توسعه مفهومی شهر؛ از مدینه در ادبیات دینی تا شهر در معنای مدرن آن	
الف - مقعود از شهر شهر.....	۱۵
ب - شهرها؛ رحله تکامل تمدن بشری.....	۱۷
ج - مفهوم مدینه در صدر اسلام.....	۱۸
د - مدینه فاضله در ادبیات و فلسفه.....	۲۴
دوم: مدینه فاضله در ادبیات و فلسفه سیاسی.....	۲۶
الف - مدینه فاضله افلاطون.....	۳۱
ب - مدینه فاضله فارابی.....	۳۱
ج - نقد مدینه فاضله.....	۳۳
سوم: توسعه مفهومی شهر در ادبیات و تاریخ متأخر.....	۳۴
الف - مفهوم مدرن شهر.....	۳۶
ب - حوزه جدید مطالعات شهری.....	۴۰
فصل دوم - مفهوم شناسی دیپلماسی شهری	
نخست: تعریف دیپلماسی شهری.....	۴۳
دوم: موضوعات دیپلماسی شهری.....	۴۴
الف - امنیت شهری.....	۵۰
ب - توسعه شهری.....	۵۰
ج - اقتصاد شهری.....	۵۱
د - فرهنگ شهری.....	۵۲
ه - شبکه‌های شهری.....	۵۳
و - نمایندگی شهری.....	۵۴
	۵۶

گفتار سوم: اهداف و کارکردهای دیپلماسی شهری ۵۷

الف- همکارهای فرهنگی- اجتماعی ۵۷

ب- معرفی هویت محلی ۵۸

ج- هنجارسازی برای حکومت‌های محلی ۵۸

د- نمایندگی رسمی شهرها در سازمانهای چند جانبه ۵۹

ه- شهروندی جهانی ۶۰

و- مشارکت در حل منازعات ۶۰

گفتار چهارم: ابزارهای دیپلماسی شهری ۶۱

گفتار پنجم: تحولات مفهومی دیپلماسی شهری ۶۵

فصل سوم - تئوری‌های جدید بین‌المللی بر دیپلماسی شهری ۷۳

گفتار نخست: نقش دیپلماسی شهری در روابط بین‌الملل ۷۴

گفتار دوم: جهانی شدن و ظرفیت‌های فرو ملی ۸۱

الف- جهانی شدن و فرسایش حاکمیت دولت- ملت ۸۱

ب- روندهای متضاد جهانی شدن و تقویت نقش دولت- ملت ۸۴

ج- جهانی- محلی شدن ۸۹

گفتار سوم: حکمرانی جهانی - محلی ۹۲

فصل چهارم - رابطه دیپلماسی شهری با دیپلماسی رسمی و دیپلماسی عمومی و پارا

دیپلماسی ۹۵

گفتار نخست: دیپلماسی شهری و دیپلماسی رسمی ۹۶

الف- تعریف دیپلماسی رسمی ۹۶

ب- تمایز موضوعات دیپلماسی رسمی و دیپلماسی شهری ۹۹

گفتار دوم: دیپلماسی شهری و دیپلماسی عمومی ۱۰۴

الف- تعریف دیپلماسی عمومی ۱۰۴

ب- عمومیت دیپلماسی عمومی بر دیپلماسی شهری ۱۰۹

گفتار سوم: دیپلماسی شهری و پارا دیپلماسی ۱۱۳

الف- تعریف پارا دیپلماسی ۱۱۳

ب- دیپلماسی شهری نمونه‌ای از پارا دیپلماسی ۱۱۷

فصل پنجم - بازیگران تأثیرگذار در عرصه دیپلماسی شهری ۱۳۱

گفتار نخست: نقش دولت تنظیم کننده در مدیریت شهری ۱۳۲

گفتار دوم: بازیگران دیپلماسی شهری ۱۳۰

الف- دولتها ۱۳۰

ب- موجودیتهای فرو ملی ۱۳۲

ج- سازمانهای مردم نهاد (سمنها) ۱۳۴

د- سازمانهای بین المللی ۱۳۸

گفتار سوم: نهادهای سازمانهای تأثیرگذار بر دیپلماسی شهری ۱۴۰

فصل ششم - تقسیم بندی انواع شهرها در دیپلماسی شهری ۱۴۵

گفتار نخست: ترازبندی شهری شهرها ۱۴۷

الف- شهر خلاق ۱۴۷

ب- شهر پایدار ۱۵۱

ج- شهر هوشمند ۱۵۸

د- شهر یادگیرنده ۱۶۵

ه- شهر آینده ۱۶۹

و- شهر جهانی ۱۷۵

گفتار دوم: انواع دیگر شهرها ۱۸۸

الف- شهر الکترونیک ۱۸۸

ب- شهر سالم ۱۸۹

ج- شهر زیست پذیر ۱۸۹

د- شهر زیبا ۱۹۰

فصل هفتم - جایگاه اقتصاد و گردشگری در دیپلماسی شهری ۱۹۳

گفتار نخست: رویکرد ساختاری جایگاه اقتصاد و گردشگری در دیپلماسی شهری ... ۱۹۴

الف- اثر طرحهای شهری بر ساخت گردشگری شهری ۱۹۶

ب- اثر نظام اقتصادی بر ساخت اقتصاد شهری ۲۰۰

گفتار دوم: گردشگری شهری و دیپلماسی شهری ۲۰۴

گفتار سوم: اقتصاد شهری و دیپلماسی شهری ۲۰۹

فصل هشتم - دیپلماسی شهری دو جانبه: همکاریهای دو جانبه بین شهرها در قالب خواهر

خواندگی ۲۱۵

گفتار نخست: مفهوم شناسی دیپلماسی شهری دو جانبه و سازوکارهای آن ... ۲۱۶

الف- مفهوم خواهر خواندگی شهرها ۲۱۶

ب- سازوکارهای ایجاد خواهر خواندگی ۲۱۹

گفتار دوم: رویکردهای همکاری دو جانبه شهری ۲۲۱

الف- الگوی شورای مناطق و شهرداریهای اروپا ۲۲۳

ب- "سوی سازمان شهرهای متحد" ۲۲۵

ج- روابط خواهر خواندگی با رویکرد آمریکایی ۲۲۷

د- محیط مامل های شهریهای خواهر خواندگی ۲۲۹

گفتار سوم: ترکیب و استاوردهای همکاریهای دو جانبه شهری ۲۳۲

گفتار چهارم: نقش سازمان های مردم نهاد (سمنها) در مناسبات دو جانبه شهری ۲۳۸

فصل نهم - دیپلماسی شهری چند جانبه: با آکید بر یونسکو و شبکه شهرهای خلاق ۲۴۵

گفتار نخست: محیط تعامل دیپلماسی چند جانبه غیر رسمی ۲۴۶

گفتار دوم: همکاریهای چندجانبه شهری ۲۴۹

گفتار سوم: سازمانهای مرتبط با همکاریهای چند جانبه شهری ۲۵۲

الف- سازمان جهانی حکومتهای محلی و شهرهای متحد ۲۵۳

ب- سازمان شهرها و پایتختهای اسلامی ۲۵۵

ج- شبکه همکاری میان شهری در میراث فرهنگی ناملموس ۲۵۷

د- گروه C40 ۲۵۸

ه- شبکه شهرهای جهانی ۲۶۱

گفتار چهارم: همکاریهای چند جانبه شهری در چارچوب یونسکو ۲۶۴

الف- محیط تعامل یونسکو ۲۶۴

ب- بهره گیری دیپلماسی شهری از فعالیت های یونسکو ۲۶۷

ج- شبکه شهرهای خلاق یونسکو ۲۷۰

د- شهرهای ایران و شبکه شهرهای خلاق ۲۷۸

فصل دهم - برند سازی محلی و دیپلماسی شهرهای کارآفرین ۲۸۱

گفتار نخست: مفهوم‌شناسی برندسازی محلی و کارآفرینی شهری ۲۸۲

الف- تبیین مفهومی برندسازی محلی ۲۸۲

ب- مفهوم‌شناسی کارآفرینی ۲۸۹

گفتار دوم: دیپلماسی شهری کارآفرین ۲۹۷

گفتار سوم: مطالعه موردی؛ فرهنگ و دیپلماسی کارآفرینی در ایران ۳۰۳

الف- فرهنگ کارآفرینی در ایران ۳۰۳

ب- دیپلماسی کارآفرینی در ایران ۳۰۶

فصل یازدهم - تجزیه و تحلیل جایگاه دیپلماسی شهری در سیاست خارجی جمهوری

اسلامی ایران ۳۱۷

گفتار نخست: رویکرد تحلیل بررسی رابطه سیاست خارجی و دیپلماسی شهری ۳۱۹

گفتار دوم: مبانی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و تعاملات غیر دولتی ۳۲۳

گفتار سوم: اصول عملی سیاست خارجی کشور در حوزه دیپلماسی شهری ۳۲۸

گفتار چهارم: عملکرد سیاست خارجی کشور در حوزه دیپلماسی شهری ۳۳۵

الف- تحلیل تعاملات دوجانبه شهرهای ایران ۳۴۰

ب- تحلیل تعاملات چندجانبه شهرهای ایران ۳۴۶

فصل دوازدهم - مروری بر الگوهای دیپلماسی شهرهای جهان با تأکید بر استانبول،

شانگهای، رم و نیویورک ۳۵۵

گفتار نخست: شهرهای جهانی به مثابه یک پارادایم ۳۵۷

گفتار دوم: اقدامات دیپلماسی شهری استانبول ۳۶۱

گفتار سوم: اقدامات دیپلماسی شهری شانگهای ۳۶۹

گفتار چهارم: اقدامات دیپلماسی شهری رم ۳۷۸

گفتار پنجم: اقدامات دیپلماسی شهری نیویورک ۳۸۳

فصل سیزدهم - چشم‌انداز دیپلماسی شهری در عصر جهانی - محلی شدن ۳۹۱

گفتار نخست: مبانی نظری مشروعیت نقش آفرینی حکومت‌های محلی در برقراری صلح ۳۹۲

گفتار دوم: نقش حکومت‌های محلی در برقراری صلح ۳۹۶

گفتار سوم: ابزارهای حکومت‌های محلی در برقراری صلح ۴۰۳

الف فعالیت‌های لابی، پروژه و گفتگو ۴۰۳

ب فعالیت‌های دولت‌سازی و صلح‌سازی ۴۰۶

گفتار چهارم: چشم‌انداز شهرهای امن ۴۱۳

فرجام سخن ۴۱۹

منابع و مآخذ ۴۲۵

پیشگفتار

در ابتدای پروژه دیپلماسی شهری، مطالعات گسترده‌ای در زمینه ادبیات علمی تحقیق انجام شد. این کار سبب تحلیل و ارزیابی منابع برای انتخاب موضوعات دیپلماسی شهری گردید. آثار موجود به زبان انگلیسی برای بررسی دیپلماسی شهری از حیث کمی، نسبتاً قابل توجه و از حیث موضوعی، محدود بوده و در بیشتر موارد بر موضوعاتی مانند پارادایم دیپلماسی، نقش شهرداری در صلح‌سازی و جلوگیری از منازعه تمرکز دارند. در حالی که کتاب حاضر علاوه بر موضوعات مربوط، دیگر شئون دیپلماتیک شهرها را نیز در بر دارد. لذا این موضوعات به طور دقیق مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است.

شایان ذکر است که این کتاب، تنها یک گام و یا تکرار مباحث موجود در آثار اکتفا ننموده، بلکه علاوه بر بدیع بودن مباحث آن، ارزیابی علمی از ادبیات موجود دیپلماسی شهری به دست داده است. به عنوان مثال تحقیقات موجود در موضوع دیپلماسی شهری چند جانبه و دو جانبه، با بررسی سازمان‌های فعال در زمینه دیپلماسی شهری، به معرفی اعضا و وظایف مهم سازمان‌ها می‌پردازند و سپس نتیجه می‌گیرند که این سازمان‌ها از اهمیت برخوردارند. حتی کمتر به این نتیجه می‌رسند که چنین سازمان‌هایی به عنوان یک بازیگر بر دیپلماسی شهری تاثیر دارند. همچنین این آثار در بحث دیپلماسی شهری دو جانبه، به ذکر روابط خواهر خواندگی شهرها با یکدیگر، شمارش آنها و نام بردن از شهرهای زیادی در این خصوص می‌پردازند.

لیکن کتاب حاضر، کاملاً مخالف بررسی توصیفی و به اصطلاح بررسی «ویکی پدیایی» موضوعات بوده و آثار موجود را دارای نقایصی چند ارزیابی می‌کند. چرا که

پرداختن به معرفی سطحی یک نوع دیپلماسی شایسته نیست. این قبیل اطلاعات به طور منسجم و دقیق‌تر در سایت‌های اینترنتی سازمان‌های مزبور قرار دارد. بررسی علمی و دقیق این است که به محیط تعامل دیپلماسی شهری توجه کرد و همچنین مفهوم‌سازی و هنجارسازی آن را مورد بررسی قرار داد؛ در این صورت است که می‌توان مدعی بود از بحث دیپلماسی شهری در قالب همکاری‌های چند جانبه، شناختی به عمل آمده است. همچنین این کتاب، در بررسی دیپلماسی دو جانبه شهری، صرفاً به شمارش شهرهای، سواهر خوانده و یا بیان مفاد پیمان آنها و ذکر نکات کلی در خصوص مناسب بودن روابط خاور خاکی و اینکه موجب بهبود گردشگری و... می‌شود، بسنده نمی‌کند. جالب این است که، کم‌تر تاریخچه سواهر خواندگی شهرها را تبیین نموده‌اند. این کتاب بر این پرهیز را ارائه اطلاعات سطحی و پراکنده، الگوهای فعال در همکاری دو جانبه شهری را مورد بررسی و تحلیل قرار داده است.

طرفه اینکه، طیف گسترده‌ای از اطلاعات موجود در زمینه دیپلماسی شهری، به خصوص مواجهه با طیف وسیعی از داده‌های تکراری و البته سطحی، کار تدوین این کتاب را دو چندان سخت نمود؛ هم از جهت گردآوری منابع موجود علمی و هم مطالعه و گزینش آثاری که با بخشی از موضوعات کتاب دیپلماسی شهری اشتراک موضوعی دارد. شایان ذکر است که با توجه به اینکه کیفیت مطالب اولیه کتاب حاضر بوده است، حتی بسیاری از فیش‌های تحقیقاتی که توسط نگارندگان جمع‌آوری شده بود، بارها مورد ارزیابی قرار گرفته است.

دیپلماسی شهری فعالیتی است که توسط حکومت‌های محلی و یا موجودیت‌های فرو ملی انجام می‌شود؛ لذا نباید آن را صرفاً معطوف به فعالیت‌های خارجی یا تعاملات برون مرزی مسئولان شهرداری‌ها قلمداد کرد. منظور از حکومت محلی، نهادهایی است که از تشکیلات دولت مرکزی متمایز هستند و در سطح شهر یا استان یا اقلیم، بخشی از قدرت را اعمال می‌کنند. بسته به تقسیمات سیاسی و اداری در کشورهای مختلف،

ممکن است برخی سازمان‌ها مانند شهرداری، شورای شهر، فرمانداری، استانداری یا شورای استان، صلاحیت قانونی برای حکومت محلی را دارا باشد. از این‌رو در این کتاب، حکومت‌های محلی به عنوان بازیگر دیپلماسی شهری محسوب شده است.

دیپلماسی شهری را می‌توان برآمده از تغییر و تحولات ناشی از روند جهانی شدن دانست. چه اینکه دیپلماسی به جز قالب‌های سنتی آن، قالب‌های جدیدی به خود گرفته است و شهرها به عنوان بازیگران جدید روابط بین‌الملل در کنار سایر بازیگران اعم از دولت‌ها، شرکت‌های چند ملیتی، سازمان‌های مردم‌نهاد بین‌المللی، جامعه مدنی بین‌المللی و سازمان‌های بین‌المللی به ایفای نقش می‌پردازند. در واقع، شهرها به عنوان بازیگران پویا و برخوردار از اصیت سیاسی توانسته‌اند در دنیای چند مرکزی کنونی به عنوان کانون پیوند با شبکه جهانی کنشگران موثر در عرصه اقتصاد و سیاست بین‌الملل قلمداد گردند. از یکسو، دولت‌ها بخشی از صلاحیت‌ها و اختیارات خود را به حکمرانان محلی و مدیران شهری واگذار کرده‌اند. از سوی دیگر فناوری اطلاعات و توسعه شبکه‌های ارتباطی، شهرها را در فضایی متداخل از جهان‌های هم‌پیوند به یکی از بازیگران حوزه ارتباطات جهانی تبدیل کرده است. با توجه به تغییر محیط فعالیت دولت‌ها و اعطای مجال از سوی حکومت مرکزی برای فعالیت شهرها با سبب پانک سازی دولت، می‌توان ادعان داشت که شاهد نوعی هم‌افزایی و هم‌تکمیلی کارکردهای دولت‌های محلی و حکومت مرکزی در چارچوب تمرکز زدایی در عین هماهنگی و همکاری متقابل آنها بر اساس توزیع مسئولیت‌ها خواهیم بود.

تغییرات نظام بین‌الملل، رشد و پر رنگ شدن نقش بازیگران غیر دولتی، کم‌رنگ شدن تأثیر حاکمیت دولت‌ها، افزایش نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات و آگاهی فزاینده مردم در سطح جهانی، موجب ظهور و تقویت دیپلماسی شهری به عنوان جنبه‌ای از پارادایم دیپلماسی شده است. اهمیت فضای افقی در حکمرانی جهانی و تحقق حاکمیت چند سطحی، چندگانه و چندلایه در عصر جهانی شدن، لزوم کنش

هوشمندانه شهرها در فضای پیچیده روابط بین‌الملل را ایجاب می‌کند. این دیپلماسی می‌تواند در دو عرصه دوجانبه و چندجانبه تحقق یابد. دیپلماسی شهری دوجانبه بر روابط و همکاری‌های دوجانبه شهرها با یکدیگر در قالب خواهر خواندگی تأکید دارد و دیپلماسی شهری چندجانبه در چارچوب نقش آفرینی شهرها در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی بین حکومتی و غیر دولتی تحقق می‌یابد.

با ظهور جامعه شبکه‌ای، شهرها به عنوان گلوگاه‌های شبکه ارتباطات جهانی، تسهیل‌کننده فضای جریان‌ها و پیوند دهنده اقتصادهای محلی، ملی و منطقه‌ای با اقتصاد جهانی عمل می‌کنند و به عنوان مراکز کلیدی نوآوری، مراکز خدمات جهانی، محور رشد اقتصادی و توسعه صنعتی به شمار می‌آیند. بنابراین شهرها از رهگذر تأمین نیازهای رفاهی، تقویت زیرساخت‌های خدماتی مورد نیاز شهروندان و ارتقای همکاری‌های بازرگانی و تجاری با دیگر شهرها موجب رونق بیشتر زیست بوم شهری و بهبود کیفیت زندگی شهروندان می‌شوند. با توجه به گسترش شبکه‌های فرامرزی، توسعه مشارکت‌های بین‌المللی و تلاش آنها برای بهسازی تعاملات و مناسبات میان شهری؛ ورود شهرها به عرصه رقابت‌ها و همکاری‌های بین‌المللی در فضای میان‌کنش «جهان شهری شده» با «شهرهای جهانی شده» موجب ارتقای مدیریت روابط بین‌الملل را فراهم خواهد کرد. در این رهگذر، حکومت‌های محلی با قویت همکاری‌های میان شهری قابلیت آن را دارند که ضمن تسهیل ارتباطات، تفاهات و گفتگوهای بین شهری در عرصه فراملی، زمینه رسیدن به منافع و علائق مشترک شهری و شهروندی و برقراری زیست فضای شهری پایدار در عرصه محلی را به وجود آورند.

دیپلماسی شهری در "فضای جریان‌ها" ظهور نموده که نوعی مدیریت بر فضای جدید جهانی است. دیپلماسی شهری به عنوان پدیده‌ای نو ظهور در محیط بین‌الملل، به دنبال منافی برای واحد محلی تحت نمایندگی خود است. بدین معنا که نه تنها می‌خواهد با حضور در عرصه جهانی و بین‌المللی و با داشته‌های محلی بر جهانی شدن

اثر گذار و در فضای آن سهمیم باشد؛ بلکه از اثرات مثبت آن در جهت پیشرفت فرهنگی، اقتصادی و سیاسی واحد محلی خود بهره‌مند شود. به لحاظ مفهومی، تعاملات و ارتباطات شهری موضوعی است که اساساً در دوران پس از جنگ جهانی دوم و در فضای جنگ سرد میان جهان غرب و جهان شرق ایجاد شده است. از دیگر روندهایی که همکاری‌های شهری را تسهیل نموده، فضایی می‌باشد که طی چند دهه اخیر به جهانی شدن شهرها دار. در پرتو جهانی شدن، توجه به شهرها در سطح ملی و منطقه‌ای به سمت شهر - در سطح جهانی یا جهانی - محلی تغییر کرده است.

مبحث بسیار مهم در ماهیت دیپلماسی شهری، توجه به موضوعات موجود در دستور کار دیپلماسی شهری و تمایز آن با موضوعات دیپلماسی رسمی است. موضوعات در دستور کار دیپلماسی رسمی به مثابه نسل، نژاد، دین، ملیت، سیاست‌های امنیتی و نظامی می‌پردازد؛ در حالی که اشکال نوین دیپلماسی از جمله دیپلماسی شهری، در عمل حوزه دیگری یعنی سیاست ادنی یا مسائل غیر حاکمات را شامل می‌شود. مرز میان این دو به راحتی و با دقت در موضوعات سیاست‌های امنیتی و سیاست ادنی، قابل تشخیص است. در طی مباحث کتاب، رابطه دیپلماسی شهری با برخی دیگر از انواع دیپلماسی و همچنین موضوعات متعدد دیپلماسی شهری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

دیپلماسی شهری به بُعد فرهنگی - سیاسی امنیت نیز اهتمام می‌ورزد. این در حالی است که تحلیلگران از برخورد مجزا با آن غفلت ورزیده و اغلب آن را به عنوان بخشی از امنیت نظامی یا اقتصادی قلمداد می‌نمایند. در خصوص افزایش موج جنبش‌های فرو ملی استقلال طلب باید خاطر نشان نمود که حذف فشارهای نظام دو قطبی، راه را برای ظهور خصومت‌های قومی دیرینه در کشورها هموار نموده است. عقاید فرهنگی در دنیای پس از جنگ سرد نقش بسیار مهمی را در ساختارها و تحولات سیاسی ایفا کرده است. به طور کلی تصور عمومی بر این است که پایان جنگ سرد باعث بهبود امنیت سیاسی شده، ولی همزمان وضعیت امنیت فرهنگی را وخیم‌تر کرده است. در هر دو حوزه

سیاسی و فرهنگی، شکاف عمیقی بین شعارها و واقعیات وجود دارد؛ به طوری که رؤسای دولت‌ها و سران گروه‌های فرهنگی سخنان بسیاری در حمایت از همکاری‌های بین‌المللی ایراد می‌کنند. در حالی که در عمل، به رقابت محلی و استقلال فرهنگی تمایل بیشتری دارند.

در خصوص راهبردها و جهت‌گیری‌های فرهنگی-سیاسی، رویکرد آرمان‌گرای همکاری‌های بین‌المللی جهت‌گیری‌هایی مانند آزادی سیاسی، تحمل تنوع، تمرکز زدایی، مشروعیت غیر متمرکز سیاسی بین‌المللی، تأثیر پذیری از فشارهای داخلی و خارجی، نفوذ گروه‌های ذینفع داخلی و کشورهای خارجی بر سیاست خارجی را در بر دارد. در مقابل رویکرد واقع‌گرای رقابت محلی جهت‌گیری‌هایی مانند حاکمیت سیاسی، افزایش نظم، کنترل متمرکز سیاسی، حفظ اقتدار ملی، نظام تصمیم‌گیری غیر حساس نسبت به فشارهای داخلی و خارجی و سلطه بر سیاست امنیتی توسط نخبگان داخلی را در بر دارد (ماندل، ۱۳۷۹: ۱۵۶-۱۴۱).

حمایت گسترده و فراگیر از حقوق، فرهنگی و حق تعیین سرنوشت و خودمختاری گروه‌ها، با حفظ استقلال و حاکمیت ملی بسیاری از کشورها تعارض پیدا می‌کند. افزون بر این، تأثیر پذیری از آراء و عقاید فرا ملی، منجر به کم‌رنگ شدن ارزش‌ها و راهبردهای سیاسی و فرهنگی ملی می‌شود. این امر می‌تواند به ایجاد شکاف میان مردم و دولت ملی و سپس به از هم گسیختن انسجام فرهنگی جامعه منجر شود. جهت‌گیری‌های رویکرد واقع‌گرا بدین معنی نیست که بر همکاری‌های بین‌المللی ارج نماند، بلکه همکاری‌های بین‌المللی را با ملاحظات سیاسی و امنیتی و تحت کنترل نخبگان حکومت مرکزی تعقیب می‌کند. به نظر می‌رسد برای کشورهایی که با گسترش سریع دموکراسی مواجه بوده‌اند، چنین رویکردی مطلوب باشد که نیروهای گریز از مرکز، ظهور جنبش‌های فرو ملی و فرهنگی مدعی خود مختاری و استقلال را در دل خود جای دهد.

به طور کلی دو نگرش نسبت به دیپلماسی شهری وجود دارد؛ یک نگاه، نگاهی روشی به منظور حصول به تعاملات و تفاهم بین‌المللی است. بر این اساس، دیپلماسی

شهری راهی برای ارتقاء همکاری‌های بین‌المللی و نزدیکی فرهنگ‌ها و تمدن‌های مختلف قلمداد خواهد شد. نگاه دوم، نگاهی ارزشی به دیپلماسی شهری دارد. بر این اساس دیپلماسی شهری راهی برای نیل به هنجارسازی و رژیم‌سازی در محیط جدید بین‌المللی است. در هر دو نگرش، دولت‌ها تنظیم‌کننده و هدایتگر اهداف اصلی و خطوط کلی دیپلماسی شهری هستند. دیپلماسی شهری از دو منظر مزبور، مدیون فضایی است که در نتیجه تعامل دولت‌ها به وجود آمده است و به همین مناسبت باید نقش «دولت تنظیم‌کننده»^۱ در این تعاملات را مفروض گرفت؛ به گونه‌ای که ظرف فعالیت دولت‌ها، نظام بین‌المللی دچار تغییر یا تحول شده است. از این‌رو در کتاب حاضر، نقش موجودات ملی و دیپلماسی شهری در چارچوب روابط بین‌الملل و روندهای جدید آن بررسی می‌شود.

دیدگاه‌های غربی در مورد اهداف و ارکردهای دیپلماسی شهری حاکی از این است که رویکرد آنها در رویه‌سازی از سطح واحد به دولتی به سطح واحدهای غیر دولتی و فرو ملی تنزل پیدا کرده است. این تغییر جهت، با آن بهانه که مردم و شهرهای اروپایی در تعاملات خارجی با مردم دیگر کشورها در ارتباط هستند، بسیاری از حساسیت‌های دولت‌ها را می‌کاهد؛ چه بسا بسیاری از محققین و یا حتی مسئولان کشورهای غیر غربی کمتر تحولات مزبور را مدنظر قرار دهند. در واقع، مفاهیم ترویج شده مانند تمرکز زدایی، سرزمین زدایی، حق مردم و حکومت‌های محلی در برقراری مناسبات خارجی (سواى از مخالفت یا موافقت دولت ملی)، نقش حکومت‌های محلی در ترویج صلح و مفاهیم حقوق بشر غربی، منوط کردن مشروعیت بین‌المللی دولت‌ها به حق حکومت‌های محلی آنها در مناسبات خارجی، دموکراسی تحمیلی و غیره دقیقاً بر خلاف منافعى است که ماهیتاً دولت‌های غیر غربی باید تعقیب کنند. از این‌رو، مناسب است که این تحولات را خیلی دقیق مد نظر قرار داد؛ به عنوان مثال، در صورتی که مشروعیت

بین‌المللی دولت‌ها به حق حکومت‌های محلی آنها در مناسبات خارجی منوط شود، موقعیتی خطرناک در فرا روی کشورهای غیر غربی قرار می‌گیرد و کشورهای غربی می‌توانند قاعده‌سازی کنند که دولت ملی در یک کشور، نماینده واقعی مردم و حکومت‌های محلی نیست؛ لذا دولت‌های غربی به طور مستقیم با شهرها و حکومت‌های محلی روابط سیاسی و اقتصادی برقرار می‌کنند. این کتاب، با درک کامل و معرفی نقاط حساس در مناسبات پارا دیپلماتیک در مباحث مختلف، رویکردی تحلیلی نسبت به فعالیت‌های بازیگران دیپلماسی شهری خواهد داشت.

در حال حاضر، دیپلماسی شهری، حوزه‌ای جدید از مطالعات سیاسی محسوب می‌شود. مقولاتی مانند جهتی شدن اقتصاد، برند سازی، پارا دیپلماسی (دیپلماسی موازی)، روابط دو جانبه و چند جانبه شهرها و نقش شهرها در حل مسائل غیر حاد سیاسی از جمله مباحث دیپلماسی شهری است و در طول این کتاب ملاحظه خواهد شد که شهرها، چه سهمی از مقولات مذکور را به خود اختصاص داده‌اند. بدین منظور کتاب حاضر بررسی مقولات مزبور را در سیزده فصل به انجام رسانده است.

فصل نخست کتاب توسعه مفهومی شهر، اندیشه‌ها در ادبیات دینی تا شهر در معنای مدرن آن را بررسی می‌کند. این فصل با امعان نظر به رابطه میان شهرها و تمدن بشری ضمن بررسی تاریخی، نقشی ویژه برای شهرها در تمدن سازی قابل است. به همین دلیل، بخش مهمی از اندیشه‌های سیاسی و اجتماعی به عنوان «شهرها» به عنوان ماده متأثر شده است. مفهوم شهر و مدینه، همواره جایگاه مهمی در ادبیات مذهبی و همچنین ادبیات فلسفه سیاسی داشته و در حال حاضر نیز حوزه‌ای جدید از مطالعات سیاسی را به خود اختصاص داده است. از این رو توجه به مفهوم شهر و تحولات آن در مضمون‌های مختلف برای فهم و بررسی دیپلماسی شهری ضروری است.

فصل دوم به مفهوم شناسی دیپلماسی شهری می‌پردازد. در این فصل، تعریف دیپلماسی شهری، موضوعات، اهداف، کارکردها، ابزارها و تحولات مفهومی دیپلماسی

شهری مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. توجه اصلی این فصل، بر مقولات مختلف دیپلماسی شهری است. مقولات ذکر شده در این فصل، در فصول دیگر کتاب نیز مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل سوم تأثیر روندهای جدید بین‌المللی بر دیپلماسی شهری را مورد بررسی قرار داده است. منظور از این روندها، تحولاتی است که در حوزه حاکمیت در عرصه بین‌المللی ایجاد شده و منجر به ورود بازیگران جدیدی به غیر از دولت‌های ملی در روابط بین‌المللی شده است. بدیهی است، این روندها در خلاء مفهومی شکل نگرفته؛ لذا بررسی آن‌ها بسیار حائز اهمیت بوده و دیپلماسی شهری نیز متأثر از این مفاهیم است. مانند جهانی - محلی شار و حکمرانی جهانی - محلی.

رابطه دیپلماسی شهری با دیپلماسی رسمی، دیپلماسی عمومی و پارا دیپلماسی از اهمیت اساسی برخوردار است. فصل چهارم به این موضوع پرداخته و تأکید دارد که باید از هرگونه اختلاط میان کارکردهای دیپلماسی شهری با انواع دیگر دیپلماسی پرهیز شود. این فصل بیان می‌کند که کارکردهای دیپلماسی شهری، ماهیتاً مربوط به حوزه سیاست ادنی بوده و با موضوعات دیپلماسی رسمی که به سیاست اعلی می‌پردازد، متفاوت است؛ در حالی که دیپلماسی شهری اخص از دیپلماسی عمومی است و می‌توان آن را دیپلماسی عمومی حکومت‌های محلی قلمداد نمود. رابطه دیپلماسی شهری با پارا دیپلماسی که در واقع دیپلماسی شهری نمونه‌ای از پارا دیپلماسی است نیز از چنین قاعده‌ای پیروی می‌کند. توجه به این موضوعات، از اهمیتی اساسی برخوردار است و در غیر این صورت بررسی دیپلماسی شهری، به کلی‌گویی دچار خواهد شد.

در راستای مطالب فوق، فصل پنجم بازیگران تاثیرگذار در عرصه دیپلماسی شهری را مورد مطالعه قرار داده است. بر خلاف تصور رایج که بازیگران دیپلماسی شهری را شهرداری‌ها و یا مقامات و مسئولان این نهاد به حساب آورده‌اند، این فصل تشریح می‌کند که در همه جوامع و کشورها، اقتدار سیاسی به صورتی یکسان توزیع نشده

است؛ لذا باید ترکیبی واقعی و غیر جانبدارانه از بازیگران دیپلماسی شهری مورد بررسی قرار گیرد. به طور کلی، دولت‌ها، موجودیت‌های فرو ملی، سازمان‌های مردم نهاد (سمن‌ها)، سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای وزارتخانه‌های ذی‌صلاح در یک کشور بازیگران دیپلماسی شهری محسوب می‌شوند. از حیث نظری و کارکردی این فصل از اهمیت اساسی برای کتاب حاضر برخوردار است.

فصل اول تا پنجم، بیشتر بر توضیح مبانی نظری و مفاهیم دیپلماسی شهری تأکید داشته است. در فصول بعدی تلاش بر این بوده که علاوه بر بررسی نظری و مفهومی، مطالعات موردی نیز صورت گیرد. در همین راستا، در فصل ششم تقسیم‌بندی انواع شهرها در دیپلماسی شهری مورد بررسی قرار گرفته است. هدف کلی از این فصل آشنایی لازم با عناوین و اعفاتی بوده است که یک شهر به آن مزین می‌گردد. به هر حال در ادبیات دیپلماسی شهری طیفی از عناوین بر شهرها اطلاق می‌گردد که شناخت آن ضروری است. به عنوان مثال، «شهر خلاق» یک مفهوم است و در پی آن کارکردها و یا منزلت‌هایی خاص برای شهر مورد نظر پدید می‌آید که از دیگر شهرها متمایز می‌گردد. همچنین مفاهیم «شهر کارآفرین»، «شهر جهانی»، «شهر امن» و... در واقع اهداف و کارکردهایی متمایز کننده برای شهرها را مطرح نظام قرار می‌دهد. بنابر این بررسی انواع تقسیم‌بندی شهرها در ادبیات دیپلماسی شهری منجر به بررسی شئون مختلف دیپلماسی شهری کمک می‌کند.

فصل هفتم جایگاه اقتصاد و گردشگری در دیپلماسی شهری را مورد مطالعه قرار داده است. تأکید این فصل، بر شمردن اهمیت تصنعی دیپلماسی شهری و گردشگری و اقتصاد شهری نیست. این فصل نیز با تأسی از سایر فصول، به مبانی نظری و علمی توجه ویژه معطوف داشته است. لذا ابتدا جایگاه شهرها در ساختار کلان را مورد بررسی قرار می‌دهد و بر اساس نظریه ساخت‌گرایی، جایگاه اقتصاد و گردشگری در دیپلماسی شهری را در چارچوبی پروپلماتیک بررسی می‌کند. این فصل ابتدا موقعیت شهر را در ساختار کلان

برنامه‌ریزی شهری و نظام اقتصادی کلان مورد توجه قرار می‌دهد و در نهایت، به اهمیت دیپلماسی شهری و گردشگری و اقتصاد شهری می‌پردازد. این فصل با فصل دهم که برندسازی محلی و دیپلماسی شهرهای کارآفرین را مورد بررسی قرار داده است همپوشانی دارد. فصل هفتم بیان می‌کند که شهرها به منظور مقاصد هویتی و همچنین اقتصادی در برندسازی با یکدیگر به رقابت می‌پردازند. یکی از مهمترین کارکردهای برندسازی برای شهرها، کارآفرینی شهری می‌باشد. دیپلماسی شهری کارآفرین، سازوکارهای خاصی دارد که در فصل چهارم نظر بررسی شده است. افزون بر این، در این فصل فرهنگ و دیپلماسی کارآفرینی در ایران مورد مطالعه قرار گرفته است.

به اعتباری همکاری‌های دیپلماسی شهری را می‌توان به همکاری‌های دوجانبه و چندجانبه تقسیم کرد. مهم‌ترین تئوری دیپلماسی شهری دوجانبه در قالب خواهر خواندگی شهرها بروز می‌یابد. این نوع همکاری‌ها نمونه‌ای قدیمی از دیپلماسی شهری است که بیشتر در دوران جنگ سرد توسعه یافته و تاکنون ادامه دارد. فصل هشتم ضمن بررسی این موضوع، الگوهای متعدد و محیط تعامل همکاری‌های خواهر خواندگی در روابط دوجانبه شهری را مورد واکاوی و بررسی قرار داده است. با این وجود، به دلیل روابط تنگاتنگ فعالیت تعدادی از شبکه‌ها و سازمان‌های بین‌المللی و ایرانی با همکاری‌های خواهر خواندگی، این سازمان‌ها نیز موضوع مورد مطالعه در این فصل هستند.

فصل نهم همکاری‌های چندجانبه شهری را مورد بررسی قرار می‌دهد. توجه اصلی این فصل بر شناخت محیط تعامل و الگوها و قواعد حاکم بر محیط‌های چندجانبه شبکه‌ها و سازمان‌های مرتبط با دیپلماسی شهری است. این فصل از اهمیت اساسی برخوردار است؛ لذا بدون توجه به فرایند مفهوم سازی و قاعده سازی در دیپلماسی چندجانبه غیر رسمی، نمی‌توان به شناخت درستی از دیپلماسی شهری دست یافت. این فصل همکاری‌های چند جانبه شهری در چارچوب یونسکو را نیز به صورت موردی بررسی نموده که حاکی از پیوند کارگزاری‌های سازمان ملل متحد با دیپلماسی شهری است.